

Rejtett folyamatok és feltárt jelentések Kerekasztal-beszélgetés a múlt, a nyelv és a szöveg kapcsán

ÖSSZEFOGLALÓK

„Nők a tudományban” kerekasztal beszélgetés

MTÜ 2021. november 17. 14-17h

Bondár Mária: A kerék és a kocsi megalkotásának régészeti emlékei a Kárpát-medencéből

Az írást még nem ismerő őskori társadalmakban több olyan felfedezés született, amelyek ma is természetes részei az életünknek (pl. tűz, nyílhegy, kés, balta, kalapács, növénytermesztés, állattenyésztés, gyapjufeldolgozás, házépítés, fémöntés, nyersanyagbányászat stb.). A kerék és a kocsi megalkotása a Kr. e. IV. évezred közepétől hosszú évszázadok alatt fejlődött, tökéletesedett, és további újításokat eredményezett még ebben a korai időszakban, amelyek ugyancsak nagyon jelentősek.

A középiskolai tankönyvekben még ma is az olvasható, és a köztudatban is ez él, hogy minden komoly felfedezés Mezopotámiából, a civilizáció bölcsőjének területéről származik a Kr. e. III. évezredből. Annak ellenére, hogy az elmúlt évtizedekben előkerültek ennél jóval korábbi leletek is a szekerezés témaköréből, az *'ex oriente lux'* tétel semmit nem változott. A kocsi megalkotási helyének, genezisének kérdése ma már sokkal árnyaltabb képet mutat. Az egyre több megbízhatóan keltezett adat ismeretében az anatóliai eredet, az egy centrumból történő elterjedés ma már erősen kérdőjeles, mert a természettudományokkal közösen elért eredmények alapján jelentősen megváltozott a kronológia, és nagymértékben bővült a kocsikutatásba bevonható tárgyak, jelenségek köre is. Az előadás a késő rézkori innovációk közül egyetlen kategóriát és annak szerteágazó összefüggéseit kiragadva mutatja be, hogyan alakult ki a mai önvezető járművek „prototípusa”, hogyan változtatta meg az egykori közösségek életét, hitvilágát és társadalmi hierarchiáját az új találmány és annak további következményei, és bemutatja, hogy miért jelentősek ebben a folyamatban a Kárpát-medence középső részén talált régészeti bizonyítékok.

Károly Krisztina: A tudományos szakfordításról fordítástudományi megközelítésben

A tudomány és a tudományos gondolkodás fejlődésével számos diszciplína foglalkozik, de ezek a fordítás (és a fordítók) tudományformáló szerepét csak érintőlegesen vagy egyáltalán nem vizsgálják. Annak ellenére nem, hogy a tudományos szakfordítás nem csupán filológiai kérdés: a fordítás mindig meghatározó tényező volt a tudomány és az emberiség tudományos gondolkodásának alakulásában, befolyásolásában, fejlődésében. Előadásában Károly Krisztina először ezt a tézist igazolja, majd arra mutat rá, hogy a fordítástudománynak egyedülálló a szerepe ennek megértésében. Előadása második része a tudományos szakfordítás mai jelentőségére és kritériumaira világít rá. A globalizációnak és a technika fejlődésének köszönhetően e tevékenység napjainkban minden eddiginél nagyobb méretet ölt,

de komoly kihívásokkal küzd. Ezek háttérben koncepcionális, diszciplináris, módszertani, kulturális, stratégiai vagy éppen politikai kérdések egyaránt állhatnak. A fordításoknak ugyanis az eredetileg a célnyelven (ma többnyire angolul) született tudományos szövegekkel kell egyenértékűeknek lenniük ahhoz, hogy a bennük közölt ismeretanyag és tudás hiteles és versenyképes (pl. rangos nemzetközi szakfolyóiratban publikálható) legyen. Konkrét nyelvpárokból, műfajokból és tudományterületekről vett példákkal illusztrálja e speciális fordítási tevékenység kihívásait, a problémák leküzdéséhez szükséges kompetenciákat, valamint azokat a szövegalkotási normákat és minőségi kritériumokat, melyek révén az anyanyelvűek által írt szövegekkel funkcionálisan egyenértékű célnyelvi szöveg keletkezhet. Ezáltal teljessülhet a legfontosabb minőségi kritérium, hogy „láthatatlanná” válik a fordítás.

Font Márta: A „Halics királya” cím változó tartalma a 13–14. században

Font Márta előadása a magyar királyok egy kevésbé ismert címéről szól, amelynek az adott korban nagyobb jelentősége volt, mint ahogy ma gondolnánk. A *Halics királya (rex Galiciae)* cím az Árpád-házi királyok északkeleti expanziós törekvései nyomán jelent meg a 12. század végén, és II. András (1205–1235) idején állandósult. András király másodszülött fia, Kálmán számára vált jogcímből rövidéletű valósággá (1214–1221). Kálmán halicsi királlyá koronázására III. Ince pápa engedélyével került sor, és ezzel egy új királyság született. Ezt a címet használta a ruszbeli Danyiil fejedelem is, akit a pápa legátusa 1253-ban megkoronázott. A királykoronázásnak ekkor sem lett folytatása. A két egyedi koronázás mellett a magyar királyok folyamatosan viselték a *Halics királya* címet, annak ellenére, hogy a terület 1340-ben a Lengyel Királyság uralma alá került. A 14. század közepén Nagy Lajos (1342–1382) és Nagy Kázmér (1333–1370) között a lengyel trónöröklésről szóló egyezkedésben a halicsi királyi cím is szerepet játszott. A magyar király az örökösödés reményében (többször is) lemondott a cím használatáról. Később, Nagy Lajos lengyel királysága (1370–1382) idején a területet a magyar koronához tartozóként kezelték, a Halics élére állított tisztségviselők a magyar előkelők közé tartoztak. Nagy Lajos király halála után Mária magyar királynőként intézte a tartomány ügyeit, de a két királyság közötti osztozkodásban Halics 1386-tól Hedvig lengyel királynőé lett. Ezt követően a terület belső struktúrája megváltozott, és nemcsak a halicsi király cím tűnt el, hanem a terület neve is megváltozott (*Russia Minor* = Kisoroszország).

Bollobás Enikő: Egy különös történelmi örökség rejtett működése az amerikai Dél prózairodalmában

Előadásában Bollobás Enikő azt mutatja be, hogy a fehér déli irodalom néhány meghatározó jegye nem független a déli társadalom egyik alakító normájától, a férfi-nő kapcsolatokat átszövő és a nők helyzetét direkt módon, ugyanakkor rejtett szálakon meghatározó jogfedés (*coverture*) intézményétől. Az amerikai déli irodalom számos tekintetben különbözik az északitól. Itt a történetek mélyen beágyazódnak a történelmi múltba és a földrajz, a hely determinálta környezetbe; a déli író általában sötétebb színekkel festi meg világát,

hangsúlyozva a groteszk vagy abszurd helyzeteket, a torzulásokat. Ugyanakkor – az amerikai Észak irodalmával ellentétben – kiemelten érdeklődik a család, a családi (pár)kapcsolatok iránt, és bemutatja a kiüresedett viszonyokat vagy a házasságon belüli feszültségeket. Különösen igaz ez a nőírókra, akiknek a regényvilágában az eseményeket elsősorban férfi-nő kapcsolatok határozzák meg, miközben a nők helyzetét kilátástalannak mutatják be, akár házasságban élnek, akár magányosan. Az előadás tézise értelmében ezen jegyek mögött a jogfedés sajátos öröksége áll, amennyiben a déli regények és drámák között nagy számban található olyan művek, amelyek a jogfedés által előállított viszonyokat problematizálják, bemutatva színüket és fonákjukat egyaránt. Hiszen a jogfedés által megképzett karakternek tekinthetjük a *Southern belle*-nek a regény- és drámairodalomban rendre visszatérő alakját és a férfiakat házasságba zsaroló női figurákat, míg a házasságok kudarcára rádöbbenő, valamint a házasságot akár a „vénlányság” vállalásával is elutasító nők szintén a jogfedés következményeit narrativizálják, utóbbi esetben inkább a fonákja felől megközelítve.